

Magdalena Jaciow

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
e-mail: magdalena.jaciow@ue.katowice.pl

EKWIWALENCJA W BADANIACH EUROPEJSKICH – WYBRANE ASPEKTY

EQUIVALENCE IN EUROPEAN RESEARCH – SELECTED ASPECTS

DOI: 10.15611/pn.2016.460.06
JEL Classification: M30, M21

Streszczenie: Badania o zasięgu międzynarodowym charakteryzują się złożonością otoczenia, w jakim są realizowane, ograniczonego dostępu do informacji pierwotnych i wtórnych oraz koniecznością zachowania ekwiwalencji na poziomie konceptualnym, metodologicznym i interpretacyjnym. Zachowując ekwiwalencję, badacz zapewnia porównywalność wyników badań przeprowadzonych w różnych krajach. Celem artykułu jest próba oceny ekwiwalencji badań o zasięgu europejskim (projektów realizowanych na zlecenie Komisji Europejskiej). Badacze często korzystają z wyników badań prowadzonych na zlecenie instytucji europejskich w swoich pracach naukowo-badawczych i publikacyjnych. W artykule sformułowano pytania, które ułatwią ocenę ekwiwalencji wyników badań, stanowiących materiał źródłowy do dalszych analiz. Omówiono przykłady badań realizowanych na poziomie Komisji Europejskiej, które można uznać za ekwiwalentne. Wskazano jednocześnie na trudności w zachowaniu pełnej ekwiwalencji badań o zasięgu międzynarodowym.

Słowa kluczowe: ekwiwalencja, badania międzynarodowe.

Summary: International market research is characterized by the complexity (resulting from multilingualism and multiculturalism) of environment in which it is implemented, limited access (resulting from difficulties with the collection of data and their expense) to primary and secondary information, and the need to maintain equivalence at the conceptual, methodological and interpretation level. While maintaining equivalence a researcher ensures the comparability of the results of research carried out in different countries. This article attempts to indicate how to proceed in assessing equivalence of international research projects. Researchers often use research conducted on behalf of the European institutions in their research and publication work. The article formulates questions that will help a researcher to assess the equivalence of research. These are examples of research at the European Commission, which can be considered equivalent. The article also points to difficulties in maintaining full equivalence studies on an international scale.

Keywords: equivalence, international research.

1. Wstęp

Prowadzenie badań o zasięgu europejskim wymaga podjęcia szeregu decyzji zmierzających do rozstrzygnięć terminologicznych, metodycznych oraz organizacyjnych. Problemy w badaniach rynku o zasięgu międzynarodowym wynikają przede wszystkim ze złożoności (wielojęzyczności i wielokulturowości) otoczenia, w jakim są realizowane, ograniczonego dostępu (wynikającego z trudności z poborem danych i ich kosztem) do informacji pierwotnych i wtórnych oraz ekwiwalencją uzyskanych wyników badań.

Ekwiwalencja w słownikach (m.in. *Słownik języka polskiego*, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych* W. Kopalińskiego, *Słownik wyrazów bliskoznacznych*) definiowana jest jako równoważność. Równoważność oznacza „stosunek zachodzący między wyrażeniami mającymi tę samą wartość logiczną, polegający na tym, iż wyrażenia te wzajemnie z siebie wynikają”. Słowo ekwiwalencja nie jest często wykorzystywane w badaniach naukowych. Zdecydowanie częściej wykorzystuje się jej synonimy: równoważność (w matematyce), ekwiwalentność (w ekonomii, finansach), porównywalność (w badaniach socjologicznych, psychologicznych, statystycznych). Ekwiwalencja używana jest głównie przez językoznawców i tłumaczy i jako problem naukowy stanowi centralne zagadnienie w tej dziedzinie.

W warunkach postępującej globalizacji życia społeczno-gospodarczego istnieje coraz powszechniejsza tendencja do standaryzacji w skali światowej zarówno metod gromadzenia, jak i analizy danych, a także metod przekazywania wiedzy, tak aby uzyskać ich porównywalność (ekwiwalencję) w skali międzynarodowej. Obserwuje się tendencje do upowszechniania jednolitych metod i instrumentów analizy ekonomicznej w międzynarodowych instytucjach finansowych (stosując na przykład te same reguły oceny ryzyka kredytowego, te same zasady ewaluacji projektów inwestycyjnych i wniosków kredytowych, upowszechnienie obowiązku audytu ekologicznego). Zapewnieniu porównywalności gromadzenia, analizy i interpretacji danych sprzyja globalny dostęp do ujednoczonych podstawowych pakietów oprogramowania biurowego (zwłaszcza arkuszy kalkulacyjnych i baz danych), a także coraz powszechniejszy dostęp do baz danych międzynarodowych instytucji (Eurostat, ONZ, OECD, Bank Światowy).

Badania porównawcze stały się, obok indukcji i dedukcji, trzecią dużą grupą metod o uniwersalnym zastosowaniu i nabierają coraz większego znaczenia we współczesnym świecie.

2. Ekwiwalencja w badaniach społeczno-ekonomicznych

Prowadząc badania społeczno-ekonomiczne, porównuje się ze sobą poziom i styl życia, zachowania konsumentów, ofertę produktów i usług, sektory i gałęzie gospodarki, regiony gospodarcze, całe państwa lub ich ugrupowania. Warunkiem poprawności porównań jest zapewnienie ekwiwalencji na wielu płaszczyznach w procesie

gromadzenia, analizy i interpretacji informacji. Zachowując ekwiwalencję, badacz zapewnienia porównywalność wyników badań przeprowadzonych w różnych krajach. Ekwiwalencja w międzynarodowych badaniach rynku rozpatrywana jest na czterech płaszczyznach: obiektu badań (w tym ekwiwalencji konceptualnej, pojęciowej), pomiaru (w tym metrycznej, kalibracji), próby badawczej (w tym sposobu doboru próby) oraz procesu badań bezpośrednich (w tym metod i technik pozyskiwania informacji) [Craig, Douglas 2000; Hult i in. 2008; Kumar 2000; Karcz 2004; Mullen 1995].

Prowadząc badania rynku, badacz wykorzystuje zarówno wtórne, jak i pierwotne źródła informacji. Międzynarodowy zasięg badania, bez względu na źródła informacji, wymagają zachowania (w badaniach pierwotnych), jak i sprawdzenia (w badaniach wtórnych) ich ekwiwalencji.

Celem artykułu jest próba oceny ekwiwalencji badań o zasięgu międzynarodowym realizowanych w ramach projektów Komisji Europejskiej (KE). Badacze często korzystają z wyników badań prowadzonych na zlecenie KE w swoich pracach naukowo-badawczych i publikacyjnych. Wykorzystując dane z raportów w analizach porównawczych nie zawsze zastanawiają się nad poprawnością takiego postępowania. Kluczowa jest tu świadomość możliwości porównania wyników badań wynikająca z ich ekwiwalencji.

3. Ocena ekwiwalencji wyników badań

W ocenie ekwiwalencji wyników badań zastosować można jedno z dwóch podejść: jakościowe (eksperckie) lub ilościowe (analityczne)¹. Podejście polegające na analizie jakościowej i ocenie eksperckiej ekwiwalencji badań na każdym etapie procesu badawczego reprezentują m.in. Craig i Douglas [2000], Sekaran [1983], Cavusgil i Das [1997]. Ekspercki sposób oceny ekwiwalencji oparty jest na następującym zestawie pytań:

1. Czy analizowane pojęcia oznaczają w badanych krajach to samo? Jak są definiowane? (ekwiwalencja pojęciowa).
2. Czy sposób grupowania obiektów w kategorii jest taki sam w badanych krajach? I czy zastosowano takie same kryteria podziału obiektów w różnych krajach? (ekwiwalencja kategoryzacji).
3. Czy pomiaru dokonano w tych samych jednostkach miary? (ekwiwalencja kalibracji).

¹ Podejście analityczne w ocenie ekwiwalencji wyników badań polega na zastosowaniu metod analizy statystycznej do testowania parametrów modelu pomiarowego za pomocą inwariancji międzykulturowej. Oceny ekwiwalencji można tu dokonać, wykorzystując m.in. analizy czynnikowe, analizę rzetelności, wariancji i korelacji. Przykłady oceny ekwiwalencji wyników badań za pomocą metod statystycznych znaleźć można m.in. w: Steenkamp i Baumgartner [1998], Hult i in. [2008]. Podejście analityczne do oceny ekwiwalencji wyników badań nie jest przedmiotem niniejszego artykułu.

4. Czy badaniami objęto tę samą grupę podmiotów? (ekwiwalencja jednostek próby).

5. Czy, i jakie, operaty losowania wykorzystano w poszczególnych krajach? (ekwiwalencja operatu populacji badanej).

6. Czy wykorzystano taką samą metodę doboru próby we wszystkich badanych krajach? I jakie były ewentualne przesłanki zróżnicowania metod doboru prób badawczych w celu dopasowania ich do specyfiki danego kraju? Czy zapewniono reprezentatywność prób w każdym kraju? (ekwiwalencja metody doboru próby).

7. Z jakich źródeł pochodzą dane gromadzone dla danego kraju? Jakimi metodami pozyskano dane w poszczególnych krajach? (ekwiwalencja procedur zbierania danych).

8. Czy w interpretacji danych uwzględniono uwarunkowania społeczno-kulturowe danego kraju? (ekwiwalencja kontekstu);

9. Czy badania prowadzone były w zbliżonym czasie? Czy dane dotyczą tego samego czasu? Jaki jest poziom „starzenia” się danych w różnych krajach? Czy i jak duży jest dystans w rozwoju gospodarczym i technologicznym badanych krajów? (ekwiwalencja czasowa).

Korzystając z danych zgromadzonych w bazach Eurostatu i raportów Komisji Europejskiej, można ocenić ekwiwalencję pojęciową, sprawdzając definicję stosowanych w badaniach pojęć. W tym celu można skorzystać z wielu dostępnych słowników terminów statystycznych i tzw. tezaurusów. Główny Urząd Statystyczny (GUS) na swoim portalu w zakładce „Metainformacje” zapewnia dostęp do trzech słowników statystycznych: definicji pojęć wg GUS, pojęć i definicji wg Eurostatu (*concepts and definitions*) oraz słownika pojęć statystycznych OECD. System RAMON (*Reference and Management of Nomenclatures Eurostat's Metadata Server*) w zakładce „Glossaries and thesauri” udostępnia linki do 12 różnych słowników i tezaurusów. Badacz ma więc możliwość sprawdzenia, jak definiowane są pojęcia i kategorie przedstawiane w opracowaniach z wynikami.

Innym narzędziem w poszukiwaniach definicji badanych pojęć może być EuroVoc (Wielojęzyczny tezaurus Unii Europejskiej). EuroVoc jest tezauresem wielodyscyplinarnym, który dotyczy wielu dziedzin i gwarantuje standaryzację terminologiczną słownictwa indeksacyjnego, która zwiększa precyzję wyszukiwania różnych dokumentów. Słownik tworzy ekwiwalenty językowe między identycznymi pojęciami wyrażonymi w różnych językach, co pozwala na indeksowanie dokumentów w języku autora dokumentu i wyszukiwanie w języku użytkownika dokumentu. Najnowszą wersję tezaurusu EuroVoc opublikowano i udostępniono w Internecie w 23 językach urzędowych Unii Europejskiej, a także w języku serbskim. Wszystkie wersje językowe mają ten sam status: każdemu terminowi preferowanemu w danym języku odpowiada termin preferowany w każdym z pozostałych języków. Pojęcie zamieszczone w tezauruse zawiera domyślnie wszystkie ekwiwalenty językowe terminu preferowanego. Każdy język cechuje się bogactwem słownictwa, różnicami semantycznymi i kulturowymi, a pojęcie ujęte w jednym języku nie zawsze ma swój odpowiednik w innym. Rolą tezaurusu jest wyeliminowanie dwuznaczności poprzez

upewnienie się, że każde pojęcie umieszczono w takim kontekście, by jego znaczenie było jednoznaczne.

O ile dostępne są narzędzia pomagające w ocenie ekwiwalencji pojęciowej (w badaniach statystycznych), o tyle w ocenie pozostałych płaszczyzn ekwiwalencji badacz nie ma już takiego wsparcia i musi liczyć na swoją wiedzę, doświadczenie, dociekliwość i samozaparcie w dążeniu do poszukiwania odpowiedzi na postawione wyżej pytania. Każdorazowo ocena ekwiwalencji badań w podejściu jakościowym (eksperyckim) będzie posiadała duży ładunek subiektywizmu.

4. Projekty europejskie realizowane z zachowaniem ekwiwalencji

W szeregu statystycznych projektów badawczych o zasięgu europejskim wskazać można te, które zachowują ekwiwalencję na poziomie pojęciowym, metodycznym oraz interpretacyjnym. Do takich badań należą projekty prowadzone w ramach wspólnej polityki społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej: STS (*Short-Term Statistic*), SDI (*Sustainable Development Indicators*), PEEI (*Principal European Economic Indicators*) oraz Strategia Europa 2020. Charakterystykę tych badań zawiera tabela 1.

Tabela 1. Europejskie projekty badawcze – wybrane charakterystyki

Wyszczególnienie	Opis
1	2
<i>STS (Short-term Statistic)</i>	
Zakres przedmiotowy	Podaż, popyt, czynniki produkcji, ceny w: przemyśle, budownictwie, handlu detalicznym i naprawach oraz innych usługach
Metodologia	Badania statystyczne w okresach krótszych niż rok (miesięczne i kwartalne). Głównym źródłem danych dla wskaźników STS są przedsiębiorstwa
Dostępność wyników	Short-term business statistics (STS) in brief http://ec.europa.eu/eurostat/c/portal/layout?p_1_id=1916630&p_v_1_s_g_id=0 Dane: tablice, bazy danych, publikacje: News releases, Statistics in focus, Newsletter, Quarterly Panorama of European business statistics
Użyteczność badań	Ocena bieżącego rozwoju krajów członkowskich i całej Unii, określenie fazy cyklu koniunkturalnego gospodarek, analiza bieżącej sytuacji ekonomicznej krajów
Użytkownicy badań	Sektor publiczny, sektor prywatny (banki, ekonomiści, podmioty rynków finansowych)
<i>SDI (Sustainable Development Indicators)</i>	
Zakres przedmiotowy	Rozwój społeczno-gospodarczy, zrównoważona konsumpcja i produkcja, włączenie społeczne, zmiany demograficzne, zdrowie publiczne, zmiana klimatu i energia, transport zorganizowany z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju, zasoby naturalne, globalne partnerstwo
Metodologia	Badania łącznie ponad 100 wskaźników tworzących miary syntetyczne, dane pochodzą ze statystyk narodowych. Wiodące wskaźniki: realny PKB na mieszkańca, wydajność zasobów, zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, wskaźnik zatrudnienia pracowników w starszym wieku, średnie trwanie życia i lata zdrowego życia, emisja gazów cieplarnianych, zużycie energii ze źródeł odnawialnych, zużycie energii w transporcie w stosunku do PKB, występowanie pospolitych gatunków ptaków, ochrona ławic ryb, oficjalna pomoc rozwojowa

1	2
Dostępność wyników	Na podstawie unijnego zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju Eurostat sporządza co dwa lata raport monitorujący: Sustainable development in the European Union – 2013 monitoring report of the EU sustainable development strategy http://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/publications http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5760009/237PL-PL.PDF
Użyteczność badań	Monitorowanie realizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE, ocena spójności społecznej, ekonomicznej i ekologicznej krajów, budowanie rankingów
Użytkownicy badań	Sektor publiczny, sektor prywatny
<i>PEEI (Principal European Economic Indicators)</i>	
Zakres przedmiotowy	Bieżąca sytuacja makroekonomiczna Unii Europejskiej, strefy euro oraz poszczególnych krajów członkowskich w zakresie: bilansów płatniczych, badań gospodarczych i konsumpcyjnych, cen konsumpcyjnych, handlu zagranicznego, przemysłu, handlu i usług, rynku pracy, rynku pieniężnego i finansowego, rachunków narodowych
Metodologia	Lista eurowskaźników obejmuje ponad 300 wskaźników, dane gromadzone są w ramach European Statistical System przez Eurostat i Urzędy Statystyczne krajów, statystyki finansowe pochodzą z European System of Central Banks, a także badań przedsiębiorstw
Dostępność wyników	Zestawienia tabelaryczne oraz bazy danych http://ec.europa.eu/eurostat/web/euro-indicators/peeis
Użyteczność badań	Analizy cykli koniunkturalnych
Użytkownicy badań	Sektor publiczny, sektor prywatny, ekonomiści, naukowcy, studenci, badacze, dziennikarze, ogół społeczeństwa
<i>Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu</i>	
Zakres przedmiotowy	Gospodarka oparta na wiedzy, niska emisja, „zielone” technologie i miejsca pracy
Metodologia	W ramach wyodrębnionych celów nadrzędnych strategii monitoruje się wskaźniki: wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata, nakłady na B+R (w % PKB), emisja gazów cieplarnianych (1990 =100), udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto, redukcja emisji gazów cieplarnianych z sektorów nieobjętych ETS (mln ton ekwiwalentu CO ₂), zużycie energii pierwotnej, zużycie energii finalnej (Mtoe), młodzież niekontynuująca nauki, osoby w wieku 30-34 lata posiadające wyższe wykształcenie, wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
Dostępność wyników	http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultstronaopisowa/4565/4/1/europa2020.pdf , http://stat.gov.pl/wskazniki-monitorujace/
Użyteczność badań	Monitorowanie realizacji strategii w zakresie: innowacji, mobilności młodzieży, osiągania trwałych korzyści gospodarczych i społecznych z rynku elektronicznego, uniezależnienia wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów, zwiększania konkurencyjności unijnego sektora przemysłu, wsparcie przedsiębiorczości i rozwój nowych umiejętności, tworzenie warunków do unowocześnienia rynków pracy, walka z ubóstwem
Użytkownicy badań	Sektor publiczny, sektor prywatny, naukowcy, studenci, badacze, dziennikarze, ogół społeczeństwa

Źródło: [www7; www8].

Wśród badań europejskich, których metodologia realizacji zapewnia warunki porównywalności danych można także wskazać: Europejskie Badania Dochodów i Warunków Życia (EU – SILC), Europejski Sondaż Społeczny (ESS), Europejskie Badanie Stanu Zdrowia Ludności (EHIS) [www1], Europejskie Badanie Kompetencji Językowych (ESLC) [www2], Międzynarodowe Badanie Kompetencji Komputerowych i Informacyjnych (ICILS) [www3], Międzynarodowe Badanie Kompetencji Osób Dorosłych (PIAAC) [www4].

ESLC to prowadzone na międzynarodową skalę porównawcze badanie umiejętności młodzieży w zakresie języków obcych. Badanie zrealizowano z inicjatywy Komisji Europejskiej w 2011 roku wśród nastolatków z 14 krajów Europy. W każdym kraju przebadano reprezentatywną próbę uczniów szkół ponadpodstawowych. Badaniem objęto także nauczycieli języków obcych oraz dyrektorów szkół. Łącznie w ESLC wzięło udział około 54 000 młodych Europejczyków, w tym 3324 polskich uczniów klas III gimnazjum. Założeniem badania było sprawdzenie poziomu znajomości dwóch najczęściej nauczanych języków obcych.

PIAAC (*The Programme for the International Assessment of Adult Competencies*) zostało przeprowadzone w latach 2011-2012 w 24 krajach (Australia, Austria, Belgia (część flamandzka), Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Japonia, Kanada, Korea Południowa, Niemcy, Norwegia, Polska, Rosja, Słowacja, Szwecja, Wielka Brytania (Anglia i Irlandia Północna), Włochy i USA). Stworzono ponad 34 wersje językowe narzędzi badawczych. Łącznie przebadano 166 tys. osób w wieku 16-65 lat. Badanie przygotowała OECD. Celem badania był pomiar: rozumienia tekstu, rozumowania matematycznego oraz wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych. Umiejętności te mierzone są na skali od 0 do 500 punktów. Dane uzyskane w badaniu pozwoliły na ocenę jakości kapitału ludzkiego, a na tej podstawie także ocenę potencjału gospodarczego i spójności społecznej w badanych krajach.

W ramach Europejskiego Sondażu Społecznego (ESS) wypracowano metodologię umożliwiającą tworzenie mapy zmian postaw społecznych, stanowiącą źródło wiedzy o krajach Unii Europejskiej zarówno dla badaczy, jak i praktyków polityki społecznej. Potrzeba realizacji badania wynikała z przekonania, że w działaniach na rzecz integracji europejskiej zbyt mało uwagi poświęca się jej aspektom społecznym, i choć prowadzono liczne badania socjologiczne, mały one charakter wycinkowy, a ich poziom metodologiczny budził wątpliwości ekspertów i uniemożliwiał dokonywanie uprawnionych porównań międzynarodowych. ESS zaspokaja potrzeby informacyjne w zakresie przemian w zachowaniach, wartościach i postawach wobec kluczowych problemów społecznych i politycznych w Europie. ESS jest realizowany w cyklach dwuletnich od roku 2002. W poszczególnych edycjach uczestniczyło od 22 (w 2002) do ponad 30 krajów (w 2012), członków UE i krajów spoza Unii. W 2015 realizowana była 7. edycja badań [www5].

Z kolei Badanie Dochodów i Warunków Życia (EU-SILC) ma na celu pozyskanie danych porównywalnych dla krajów Unii Europejskiej na temat dochodów i warunków życia ludności. Stanowi podstawowe źródło informacji w obliczaniu wskaź-

ników w zakresie dochodów, ubóstwa i społecznego wykluczenia dla krajów członkowskich UE. Badania realizowane są metodą panelu rotacyjnego w cyklu czteroletnim, co pozwala na dokonywanie analiz danych zarówno przekrojowych, jak i analiz zmian w czasie. EU-SILC jest badaniem dobrowolnym, reprezentacyjnym dla populacji gospodarstw domowych, realizowanym techniką wywiadu bezpośredniego ze wszystkimi członkami gospodarstwa domowego powyżej 16. roku życia [www6].

5. Zakończenie

Komisja Europejska dąży do pełnej harmonizacji i integracji badań prowadzonych w krajach członkowskich Unii Europejskiej, tak aby można było wykorzystywać je do porównań międzynarodowych. Opracowuje szereg przewodników metodycznych do badań w różnym zakresie (warunków życia, aktywności zawodowej, zdrowia, wykorzystania czasu, dochodów i wydatków itd.)².

Zebrane w bazie Eurostatu dane pochodzą z różnych źródeł krajowych: rejestrów krajowych, danych administracyjnych, badań przedsiębiorców, gospodarstw domowych i innych podmiotów gospodarczych, organizacji i instytucji. Eurostat podejmuje nieustanne wysiłki zmierzające do ujednoczenia danych, tak, aby miały wartość porównawczą dla użytkowników. Jednym z takich działań było wprowadzenie sztucznej jednostki przeliczeniowej stosowanej w rachunkach narodowych, tak aby dane były ekwiwalentne zarówno na poziomie ekwiwalencji kalibracji (jednostek miary), ekwiwalencji kategoryzacji, jak i interpretacji. Stworzono więc przestrzenne deflatory oraz przeliczniki walut, które eliminują wpływ różnic w poziomach cen między państwami członkowskimi, przez co umożliwiają porównanie wielkości elementów PKB oraz poziomów cen. Do jednostek tych zalicza się parytet siły nabywczej (PPP – *Purchasing Power Parity*) oraz standard siły nabywczej (PPS – *Purchasing Power Standard*).

Nie we wszystkich jednak projektach badawczych realizowanych na zlecenie KE zachowana jest pełna ekwiwalencja. Badania prowadzone w ramach narodowych instytucji statystycznych różnią się nie tylko zakresem podmiotowym (brak ekwiwalencji próby), ale i przedmiotowym (brak ekwiwalencji obiektu badań), przestrzennym i czasowym (brak ekwiwalencji pomiaru). Elementem łączącym badania narodowe jest stosowanie nomenklatury i klasyfikacji Eurostatu (ekwiwalencja pojęciowa).

Badacz powinien być świadomy faktu, iż korzystanie w badaniach międzynarodowych z danych wtórnych wiąże się z koniecznością dokonania krytycznej oceny źródła, z jakiego pochodzą. Świadomość możliwości i ograniczeń korzystania ze źródeł wtórnych ułatwia badaczowi ocenę ekwiwalencji prowadzonych badań.

² Na przykład badań: *Household Budget Survey* (HBS), *Labour Cost Survey* (LCS), *Labour Force Survey* (LFS), *Farm Structure Survey* (FSS), *European Health Interview Survey* (EHIS), *Structure of Earnings Survey* (SES).

Literatura

- Cavusgil S.T., Das A., 1997, *Methodological issues in empirical cross-cultural research: a survey of the management literature and a framework*, Management International Review, vol. 37, no. 1, s. 71-96.
- Craig C., Douglas S., 2000, *International Marketing Research*, Wiley, New York.
- Hult G., Ketchen D., Griffith D., Finnegan C., Gonzalez-Padron T., Harmancioglu N., Cavusgil S., 2008, *Data equivalence in cross-cultural international business research: assessment and guidelines*, Journal of International Business Studies, vol. 39(6), s. 1027-1044.
- Karcz K., 2004, *Międzynarodowe badania marketingowe. Uwarunkowania kulturowe*, PWE, Warszawa.
- Kumar V., 2000, *International Marketing Research*, Prentice-Hall, Inc., New Jersey.
- Mullen M. R., 1995, *Diagnosing measurement equivalence in cross-national research*, Journal of International Business Studies, vol. 26(3), s. 573-596.
- Sekaran U., 1983, *Methodological and theoretical issues and advancements in cross-national research*, Journal of International Business Studies, vol. 14, issue 2, s. 61-73.
- Steenkamp J.B.E.M., Baumgartner H., 1998, *Assessing measurement invariance in cross-national consumer research*, Journal of Consumer Research, vol. 25, s. 78-90.

Źródła internetowe

- [www1] <http://www.ehes.pl>.
- [www2] <http://eduentuzjasci.pl/badania/110-badanie/179-europejskie-badanie-kompetencji-jezykowych.html>.
- [www3] <http://www.ibe.edu.pl/pl/media-prasa/aktualnosci-prasowe/424-cyfrowa-rzeczywistosc-polskich-gimnazjalistow>.
- [www4] <http://eduentuzjasci.pl/publikacje-ee-lista/167-raport/raport-z-badania/miedzynarodowe-badanie-kompetencji-osob-doroslych-piaac/864-umiejtnosci-polakow-wyniki-miedzynarodowego-badania-kompetencji-osob-doroslych-piaac.html>.
- [www5] http://www.europeansocialsurvey.org/docs/round7/methods/ESS7_project_specification.pdf.
- [www6] http://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european_union_statistics_on_income_and_living_conditions.
- [www7] <http://stat.gov.pl/metainformacje/opis-wskaznikow-ue-279/>.
- [www8] <http://ec.europa.eu/eurostat/>.